

НАПРЯМ 6. МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-554-046-6/10>

Беззубенко А. В.,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

Цимбалістенко Л. К.,

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
другого року навчання факультету історії і права
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

«СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УЧАСТІ ТА РОЗШИРЕННЯ» ЯК ПРИКЛАД ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США

«Стратегії національної безпеки США» є одним із базових документів зовнішньої політики даної країни. Цей документ розробляється виконавчою гілкою влади і акцентує увагу на основних проблемах у сфері національної безпеки держави та шляхах їх вирішення. Українська дослідниця М. Бессонова зазначає, що «Стратегії національної безпеки» – «це узгоджена позиція між різноманітними «гравцями» політичної сцени США. Серед таких «гравців»: представники виконавчої та законодавчої влади, представники різноманітних аналітичних центрів, груп інтересів тощо» [1, с. 142].

До речі, на різних етапах історичного розвитку стратегія національної безпеки США змінювалась. Наприклад, у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) – це мобілізація зусиль з метою перемоги над нацизмом та японським імперіалізмом. Під час «холодної війни» (друга половина XX ст.) такою була політика стримування СРСР, започаткована адміністрацією Г. Трумена. Після закінчення «холодної війни» сформулювати стратегію було складно, оскільки не існувало згоди щодо визначення нових загроз національним інтересам та безпеці Сполучених Штатів Америки. США зіткнулися з періодом великих перспектив, але також і великої невизначеності.

Попри обов'язкову норму стосовно щорічного представлення Конгресу США доповіді про стратегію національної безпеки, не всі американські президенти її виконували. Однак, Білл Клінтон ставився до цього завдання сумлінно, оскільки щорічно це робив упродовж свого президентського терміну. Сприймавши ідею Френсіса Фукуями про остаточну перемогу американської моделі демократії, Б. Клінтон зі своєю командою проголошують відстоювання демократії головним принципом зовнішньополітичного курсу держави [3, с. 77].

В остаточному варіанті «Стратегія національної безпеки участі та розширення» («A National Security Strategy of Engagement and Enlargement») була оформлена у липні 1994 р. Головною місією та конституційним обов'язком нової адміністрації було проголошено захист національної безпеки, американського народу, території, способу життя тощо [5].

Серед нових викликів безпеці США у Стратегії визначено етнічні та релігійні конфлікти, поширення зброї масового ураження, глобальні екологічні проблеми, тероризм, організована злочинність, країни-ізгої (маються на увазі такі держави, як Північна Корея, Ірак, Іран) [5].

Водночас визначаються і позитивні тенденції, пов'язані із переважанням Сполучених Штатів Америки у військовій сфері, перевагами глобальної економіки для світового розвитку, зростанням кількості країн, що обрали демократичний шлях розвитку, згуртуванням зусиль міжнародної спільноти щодо вирішення низки проблем екологічного характеру. Як зазначено у передмові до «Стратегії...»: «Американські активи унікальні: наша військова сила, наша динамічна економіка, наші могутні ідеали і, перш за все, наш народ. Ми можемо і повинні змінювати ситуацію завдяки нашій участі; але наша участь має бути ретельно адаптована до наших інтересів та пріоритетів» [5].

Ще у своїх передвиборчих промовах Б. Клінтон заявляв про важливі положення, які згодом увійдуть до «Стратегії національної безпеки участі та розширення». Зокрема, президент акцентував увагу на важливості просування свободи та демократії по всьому світу, проголошує відмову США від можливих контактів з авторитарними, деспотичними режимами. Америка всіляко підтримуватиме ті інститути, інтереси яких лежать у сфері демократичних устремлінь, наприклад, Національний фонд підтримки демократії (National Endowment for Democracy, NED), діяльність якого спрямована на відкрите заохочення демократичного плюралізму та вільного ринку за кордоном [2, с. 6].

В цілому, адміністрація Біла Клінтона акцентувала свою увагу на нових загрозах і нових можливостях, а саме: 1) надійно підтримувати безпеку військовими силами; 2) сприяти економічному процвітанням Америки; 3) пропагувати демократію за кордоном [5].

Слід зазначити, що адміністрації Б. Клінтона вдалося ініціювати деякі заходи для досягнення поставлених цілей. Як зазначає 42-й президент США, наприклад, за посередництва Сполучених Штатів досягнуто мир між Йорданією та Ізраїлем (1994 р.), укладено Тимчасову угоду між Ізраїлем і Організацією Визволення Палестини (низку домовленостей було укладено протягом 1993–1995 рр.). США стали посередником в укладенні Дейтонських угод (1995 р.). Заснували програму НАТО «Партнерство заради миру», у результаті чого з 1994 р. розпочато процес розширення Північноатлантичного Альянсу. Забезпечено приєднання України, Казахстану та Білорусі до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). Досягнуто Рамкових домовленостей з Північною Кореєю, яка призупинила ядерну програму. У сфері поширення демократії, Сполучені Штати Америки активно підтримували трансформацію Південної Африки, появу нових незалежних держав колишнього Радянського Союзу, надано допомогу країнам Центральної та Східної Європи, націлену на зміцнення демократичних перетворень.

Окремо стоїть питання, які ж засоби та методи для досягнення поставлених цілей в Стратегії готові були застосовувати Сполучені Штати Америки. Насамперед, це дипломатичні зусилля. В документі особливо наголошувалося на превентивній дипломатії, з використанням таких засобів, як підтримка демократії, економічна допомога, військова присутність за кордоном, участь у багатосторонніх форматах, участь у миротворчих чи гуманітарних місіях і т.д. Ці заходи, на думку американського керівництва, мали стати «інвестицією» в національну безпеку, оскільки вони пропонували перспективу вирішення проблем з мінімальними ризиками та затратами.

До речі, Білий дім вважав, що участь США у тому чи іншому конфлікті має бути вибірковою, зосереджуючись лише на тих випадках, які безпосередньо зачіпають власне американські інтереси. У сфері питань безпеки можлива співпраця з союзниками та дружніми державами, що включає проведення комбінованих тренувань і навчань, координацію військових планів і підготовки, обмін розвідданими, зокрема на підтримку багатосторонніх миротворчих зусиль або ініціатив [5]. Коли дипломатичних засобів недостатньо, можливе введення економічних санкцій, використання збройних сил. Це яскраво продемонстрували події в Кувейті, Руанді, Гаїті, під час виконання мандатів ООН (колишня Югославія), розгортання сил під командуванням НАТО (Боснія і Герцеговина) і т.д.

Як зазначалося в Стратегії, США можуть використати збройні сили у наступних випадках. Зокрема, якщо це стосується життєво важливих інтересів Америки, тобто інтересів, які мають першорядне значення для безпеки та захисту території США, громадян, союзників і економічного

добробуту. Це було чітко продемонстровано в Перській затоці під час операції «Буря в пустелі» (1991 р.) та операції «Пильний воїн», коли Ірак погрожував агресією Кувейту у 1994 р. Гаїті (операція «Підтримка демократії», 1994 р.) та Боснія і Герцеговина (Боснійська війна 1992–1995 рр.) є прикладами застосування сили вибірково або обмежено. США відреагували на ці події, які власне не торкалися їхніх стратегічно важливих інтересів, але могли у подальшому значно дестабілізувати ситуацію в регіонах. Операція «Відродження надії» (1992–1993 рр.) в Сомалі під егідою ООН, але під проводом збройних сил США, стала прикладом позитивного використання збройних сил для вирішення гуманітарних проблем.

Таким чином, у відповідності до «Стратегії національної безпеки участі та розширення» США мали намір і надалі проявляти своє глобальне лідерство в економічній, військових сферах, у площині поширення демократичних цінностей. Для цього Білий дім планував поєднувати дипломатичні, економічні та оборонні зусилля. Адміністрація Б. Клінтона наголошувала на необхідності забезпечення національної безпеки, економічного процвітання країни за рахунок підтримки статусу Сполучених Штатів Америки як провідної держави світу. Утвердження лідерства США за кордоном, на думку американського керівництва, мало стати важливим фактором посилення безпекової політики та відстоювання економічних інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Бессонова М. Стратегії національної безпеки США пост-біполярної епохи: головні регіональна виміри загроз американським інтересам. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». К., 2013. Вип. 75 (№ 8). С. 141-143.
2. Джендлин Дж. Билл Клинтон и внешняя политика США. *США: экономика, политика, идеология*. 1993. № 5. С. 3-12.
3. Журбей Е.В. Стратегия национальной безопасности США в 90-е гг. XX в. *Ойкумена*. 2015. № 2. С. 75-108.
4. Лакішик Д.М. Зовнішньополітичні акценти та пріоритети стратегії «задіяності та розширення» адміністрації Б. Клінтона. *Американська історія та політика*. 2017. № 3. С. 21-29.
5. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. The White House. Yuli 1994. 32 p. URL: <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1994.pdf>.
6. The Clinton Presidency: A Foreign Policy for the Global Age. URL: <https://clintonwhitehouse5.archives.gov/WH/Accomplishments/eightyears-10.html>.